

KMK01-126

ต่างประเทศกับเอกราช และอธิปไตยของไทย

(ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงสิ้นสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม)

ม.เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

DS575.5 พ-ก 2544

macir

เพ็ญศรี ตึก

๔๑๐๖๕

การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย

310410650

ศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี ตึก

ความนำ

สมัยการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม

พ.ศ. ๒๓๙๘-๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๘๕๕-๑๙๐๙)*

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๑๑ (ค.ศ. ๑๘๕๑-๑๘๖๘) และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๘๖๘-๑๙๑๐) ตรงกับสมัยจักรวรรดินิยมซึ่งเป็นระยะเวลาที่มหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสกำลังแข่งขันกันแสวงหาอาณานิคมตามส่วนต่าง ๆ ของโลก ประวัติศาสตร์ไทยสมัยดังกล่าวนี้จึงเป็นเรื่องราวของการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชาติไทย อันมีผลให้ไทยเป็นประเทศเดียวเท่านั้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สามารถดำรงรักษาเอกราชของตนไว้ได้ แม้ว่าจะต้องสูญเสียดินแดนบางส่วนไป

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไทยสามารถต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมได้เป็นผลสำเร็จ และสามารถดำรงรักษาเอกราชของตนไว้ได้มีหลายประการ **ประการแรก** การที่ไทยรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางการเมืองในขณะนั้น โดยเร่งดำเนินนโยบายปรับปรุงบ้านเมืองให้ก้าวหน้าทันสมัยเยี่ยงอารยประเทศ เพื่อให้มีเสถียรภาพทางการเมือง การปกครองและทางเศรษฐกิจ ยากที่มหาอำนาจตะวันตกจะหาข้ออ้างในการทำลายเอกราชของไทย **ประการที่ ๒** สถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของไทยและการแข่งขันชิงดีระหว่างอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนีโดยเฉพาะเป็นแรงผลักดันให้อังกฤษและฝรั่งเศสเห็นความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันส่งเสริมให้ไทยมีฐานะเป็นประเทศกันชน (Buffer State) ระหว่างอาณานิคมของอังกฤษที่พม่าและอาณานิคมฝรั่งเศสในอินโดจีน **ประการที่ ๓** ความสามารถของคนไทยในการยอมโอนอ่อนผ่อนตามเท่าที่จำเป็นต่อมหาอำนาจตะวันตกหรือการ**ใช้นโยบายลู่ตามลม (Bending with the wind)** นับเป็นการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ชาญฉลาดของรัชกาลที่ ๔ รัชกาลที่ ๕ และเสนาบดีองค์สำคัญ ๆ ของไทย เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ และพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ (พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์) เป็นต้น

ในประวัติความสัมพันธ์กับต่างประเทศนั้น ไทยดำเนินนโยบายโดยยึดจุดมุ่งหมายหลัก ๒ ประการคือ **ประการแรก** เพื่อป้องกันอำนาจอิทธิพลและความมั่นคงของประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง **ประการที่ ๒** เพื่อความอยู่รอดของประเทศ ส่วนจุดมุ่งหมายแรกนั้นอาจกล่าวได้ว่าในสมัยจักรวรรดินิยมนี้ ไทยพยายามดำเนินนโยบายอย่างรอบคอบทั้งทางการทูตและพาณิชย์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ส่วนจุดมุ่งหมายประการที่ ๒ นั้น รัชกาลที่ ๔ และที่ ๕ ทรงพยายามกระทำทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอดของประเทศ นอกจากจะทรงใช้นโยบายลู่ตามลมแล้ว ยังทรงยึดถือ**นโยบายผูกมิตรกับมหาอำนาจหนึ่งไว้คอนมหาอำนาจอื่น** ซึ่งมีที่ท่าจะคุกคามไทยมากเกินไป หรืออีกนัยหนึ่งทรง

*ตีพิมพ์ครั้งแรก ใน แถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี, ปีที่ ๑๕ เล่ม ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๒๔), หน้า ๑-๗๔.

๔ การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย

ถ่วงดุลอำนาจมิให้ชาติใดชาติหนึ่งเข้ามามีอำนาจในประเทศมากเกินไป จนเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของไทย ไทยยึดถือนโยบายนี้มาตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้ว เมื่อพระองค์ทรงใช้ฝรั่งเศสถ่วงดุลอำนาจฮอลันดา นโยบายผูกมิตรและถ่วงดุลนี้จะเห็นได้ชัดในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อไทยผูกมิตรกับอังกฤษ เพื่อต่อต้านฝรั่งเศสซึ่งกำลังหาทางยึดเขมรไปจากไทย ครั้นไม่ได้ผล ไทยก็หันมาใช้นโยบายลู่ตามลม ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อฟังอังกฤษเพื่อคอนอำนาจฝรั่งเศสในสมัยวิกฤตการณ์ปากน้ำไม่ได้แล้ว ไทยจึงรีบหันไปผูกมิตรกับเยอรมนี รัสเซีย และญี่ปุ่นทันทีเพื่อคอนอำนาจทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษ ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศนี้ ไทยจะระมัดระวังมิให้ถูกทอดทิ้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไร้หนทางป้องกันตนเอง และต้องตกอยู่ในกำมือของผู้ทรงพลังกว่า ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ไทยได้ร่วมเข้าเป็นพันธมิตรกับมหาอำนาจ : อังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกาต่อสู้กับมหาอำนาจกลาง เนื่องจากรัฐบาลไทยเห็นว่าความเป็นกลางของไทยไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปมากแล้วในขณะนั้น นโยบายร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรนี้ก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศไทยมาก แต่ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในระยะแรกเหตุการณ์บังคับให้ไทยจำเป็นต้องเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นซึ่งเป็นฝ่ายอักษะ แต่ต่อมา การก่อตั้งขบวนการเสรีไทยโดยชาวไทยรักชาติกลุ่มหนึ่งและความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างเสรีไทยกับประเทศพันธมิตรในการต่อต้านศัตรู ช่วยให้ไทยรอดพ้นจากการที่มีฐานะเป็นประเทศแพ้สงคราม และได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ มีฐานะเท่าเทียมกับชาติอื่น ๆ แม้ไทยจะต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้องบางประการของประเทศพันธมิตร ตั้งแต่นั้นมาไทยได้ร่วมมือกับมหาอำนาจตะวันตกในด้านต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในสมัยการคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ ไทยได้เข้าเป็นสมาชิกป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ส.ป.อ. หรือ SEATO) ใน พ.ศ. ๒๔๙๗ (ค.ศ. ๑๙๕๔) เป็นการแสดงให้เห็นเจตจำนงของไทยที่จะร่วมมือกับกลุ่มโลกเสรีประชาธิปไตยเพื่อต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในแหลมอินโดจีน

ในการสัมพันธ์ติดต่อกับต่างประเทศสมัยรัตนโกสินทร์นี้ จะเห็นได้ว่าไทยดำเนินนโยบายหลายรูปแบบดังกล่าว สุดแล้วแต่จังหวะ เวลาและความเหมาะสม โดยคำนึงถึงความคงอยู่ของบ้านเมืองและผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ เป็นที่กล่าวกันว่า “ไทยสามารถใช้และควบคุมนโยบายต่างประเทศ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างน่ายกย่อง”^๑

การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษใน พ.ศ. ๒๓๙๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) และการทำสนธิสัญญาไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับประเทศต่าง ๆ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๒๓๙๔ (ค.ศ. ๑๘๕๑) นั้น พระองค์ทรงตระหนักว่าถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยจะต้องยอมเปิดสัมพันธภาพกับประเทศตะวันตกโดยทำสนธิสัญญาในลักษณะใหม่ และปรับปรุงบ้านเมืองให้ก้าวหน้าเยี่ยงอารยประเทศ ความผันแปรทางการเมืองในประเทศเพื่อบ้านสร้างความวิตกให้แก่ราชสำนักไทย ขณะนั้นอังกฤษ

^๑สุดใส ชันติวรงค์, ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศตะวันตก (พระนคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๑๗), หน้า ๙.